

**“ABDULLA ORIPOV IJODIDA DINIY MOTIVLARNING QO‘LLANILISHIGA
DOIR”**

Andijon davlat pedagogika institute o‘qituvchisi
Dilobodxon Karimova Halimovna

Annotatsiya: *ushbu maqolada Abdulla Oripovning barcha she’riy to‘plamlaridan ayrim diniy termin va diniy motivlar tanlab olinib, ularni tahlil etishga qaratilgan.*

Kalit so‘zlar: *shoir, taqdir, xudo, rasul, mahshar, shahid, janoza, oftob, falak, tasavvuf, muhabbat, tajalli nazariyasi, diniy motiv, diniy termin...*

Abdulla Oripov ijodini tahlil qilar ekanmiz juda ko‘plab diniy motiv, atamalardan foydalanganiga guvoh bo‘lishimiz mumkin.. Masalan, Olloh, taqdir, ruh, rasul, Hizr, mahshar, janoza, shahid, Ka'ba... kabi. Avvalgi maqolalarda biz ruh, taqdir atamasi, motivi qo‘llangan she'rlarni tahlili qilishga harakat qildik. Endi esa shoir ijodida qo‘llangan Olloh, Rabb, Tangri, Xudo so‘zlari ishtirok etgan she'rlarni ko‘zdan kechiradigan bo‘lsak, Shoir ijodidagi ko‘p bahs-munozaralarga sabab bo‘lgan sher'i “Birinci muhabbatim” she'ridir. Birinchi misradan to oxirgi misraga yetguncha o‘quvchi she'ni birinchi muhabbatini esga olib yozgan degan xulosaga kelishi mumkin. Lekin oxirgi misrasi nafaqat oddiy o‘quvchini, balki, yetuk adabiyotshunos olimlarni ham o‘ylantirib qo‘yishi tabiiy.

Masalan:

Kecha oqshom falakda oy bo‘zarib botganda,
Zuhra yulduz miltirab xira handa otganda,
Ruhimda bir ma'yuslik, sokinlik uyg‘otganda,
Men seni esga oldim oldim, birinchi muhabbatim,
Eslab hayolga toldaim birinchi muhabbatim.
Yo‘ lin yo‘ qotsa odam muhabbatga suyangay,
G‘ussaga botsa odam muhabbatga suyangay,
Chorasiz qotda odam muhabbatga suyangay,
Men kimga suyangayman, birinchi muhabbatim,
Faqat eslab yongayman, birinchi muhabbatim.
Nido bergil qaydasan, sharpangga quloq tutdim,
Sirli tushlar ko'rib men bor dunyoni unutdim,
Tongda tirib nomingga ushbu she'rimni bitdim,
Dildagi ohim mening, birinchi muhabbatim,
Yolg‘iz Ollohim mening, birinchi muhabbatim.

Shoir bu she'rida inson ruhiyatida kechuvchi barcha murakkabliklarni

mahorat bilan yoritadi va bora-bora barchaning yagona ishonchi Allohligiga o‘quvchilarni ishontirmoqchi bo‘ladi. She'ning ma'nosiga yuzaki qaraydigan bo‘lsak yuqorida diniy motivlar qatnashgan she'rlarining tahlili ham bir taraf, “Birinci muhabbatim” she'ri ham bir taraf bo‘ladi. Xo‘sh shoir, birinchi muhabbatim Ollohim demoqchimi yoki o‘zining birinchi muhabbatini yolg‘iz Ollohga qiyoslayaptimi? Bu muammoli yechimni yechish uchun biz

tasavvufga murojaat qilishimizga to'g'ri keldi. Bizga ma'lumki, tasavvuf ta'limotida tajalli nasariyasi bor. Tajalli nazariyasi bu har bir insonda Allohning zarrasi bor. Shuning uchun har bir inson sevishga arzigulik, har bir insonda Ollohning zarrasi bor ekan, uni hafa qilishga, dilini vayron qilishga hech kimning haqqi yo'q. Shuningdek tasavvuf ahli orasida falsafa va hikmat ta'sirida insonni Iloh darajasiga ko'tarish, inson bilan Xudoni barobar qo'yish hollari bo'lgan. Shu o'rinda tasavvuf ahli tez- tez murojaat qiladigan uch hil bilim bosqichlari-ilmul yaqin, aynul yaqin va haqqul yaqin tushunchalari mavjud. Arabcha "yaqin" so'zi ishonch, biror narsaga qat'iy ishonchni bildiradi. Bu so'z Qur'oni Karimda ko'p qo'llangan. Ilmul yaqin, aynul yaqin va haqqul yaqin-bilishning uch bosqichi. Birinchi bosqich kitobi, tahsiliy bilimga ishora bo'lsa, Ikkinchi bosqich o'z ishtirokidagi tajribaviy bilimni anglatadi. Uchinchi bosqich esa o'zi tajriba vositasiga aylanib, haqiqatni anglash bilimidir. Ilmul yaqin bilim orqali ishonish. Masalan deylik, menga tushuntirib aytdilarki, olov issiqdir va u kuydiradi, men bunga ishonдим. Aynul yaqin-to'liq lm tajriba qilib ko'rib ishonish. Men o'zim sinab ko'rdaim: Olov haqiqatdan ham issiqdir va u kuydiradi. Haqqul yaqin-haqiqiy ishonch, ya'ni: men o'zim olovda yondim, va olovning yondirish kuchi va yondirish xususiyatiga batamom ishonдим. Bu-Haqqqa yetish ilmi.

A. Navoiuning "Lisonut- tayr" asarida "Parvonalar majmu'i sha'm haqiqati sharhida" ("Faqr fani vodiysining adosi" bobi) degan hikoyat bor. Unda keltirilishicha, parvonalar bir kecha yig'ilishib sham'ga tolib bo'lalilar; Kelishib olib, sham'ning mohiyatini anglamoqchi bo'lalilar. Shunda ulardan biri sham'ga yaqinlashdi, uning munavvar nurini ko'rib, qaytib kelib boshqalarga hikoya

qilmoqchi bo'ladi, ammo parvonalar uning so'zidan hech narsa anglamaydilar,

chunki, u sham' nima ekanini tushuntirib bera olmaydi. Shu zasylda yana bir necha parvona sham' atrofmi aylanib kelib, ko'rganlarini so'zlaydilar. Lekin "Topmadi mushkul kushod andin dog'i", maqsad amalga oshmaydi.

Sham' davrida qanot ko'p urdilar,

Har biri o'z bolu parin kuydirdilar.

Har biri kuygancha ondin topdi karn,

Sharhi dushvor erdiyu naqli harom.

Har bir parvona sham' nuridan lazzatlanadi, ammo uni sharhlab berolmadi. Chunki shu'lani til bilan sharhlab tushunturib bo'lmaydi, kishi to kuymasa olov | haroratini anglamaydi. Navoiy bundan ikkita xulosa chiqargan biri-Haq nuriga g'arq bo'lib uning jamoli haroratida yonmaguncha Haqni anglab bo'lmaydi.

Ikkinchisi-Haqqqa yetgan odam (kuygan parvona kabi) bu sirni bayon qilib bera olmaydi. Bu-Haqqul yaqinning o'zidir. Ya'ni foni bo'lish, sub'yektning ob'yektga aylanishi, solik vujudining batamom yo'qolib ilohiy ilmga qo'shilib ketishi. Mansur Halloj ana shunday martabani egallagan zot edi-Haq olamiga qo'shilib "men Haqman" (Anal haq) dedi. Mansurning ustozlartidan Boyazid Bistomiy ayni hol ilhomi paytlaridan birida "Subhoni, subhoni, mo a'zam sho'ni" deb yuboradi, ya'ni "Sharaflanganman, sharaflanganman, men, mening martaba sha'nim ulug'ligiga qarang". Qur'on bo'yicha bandasi bunday deyishga haqli emas, chunki bu Parvardigorning sifatlaridir. Ammo Boyazid o'zini Haq bilan birga his etib, Uning sifatlarini o'z sifati deb hisoblaydi. Boyazid Bistomiyning mana bu izhori ham qiziq: Bir

payt U meni O‘z huzuriga olib chiqdi va oldiga qo‘ydi va menga dedi: “Ey Abu Yazid, haqiqatan ham mening maxluqim yuz ko‘rishni sevadi, mayli, sening yuzingni ko‘rsin”. Va men javobida dedim: “Meni o‘z vahdating ila bezagin, o‘z sifatlarining ila sifatlagin, tavhidning martabasi-la sharaflagin, toki maxluqlaring meni ko‘rganda: “Biz Seni ko‘rdik” va “bu sen | bo‘libdi” desinlar va men bu yerda bo‘lmayin”.

Bu so‘zlarda insonni ilohiylashtirish, komil inson sifatleri bilan Iloh sifatleri orasida tenglik alomatini qo‘yish bor. Darvoqe Boyazid Bistomiy va Mansur Halloj

ham shu fikrni olg‘a surganlar. Bu xudolikka da‘vo emas, hulul ham (hulul - Ilohning odamda singishi haqidagi nazariya) emas, balki insonni ulug‘lash va tavid bilan vahdat-kulliyatni nihoyatda chuqur anglashdir. Diqqat qiling: Boyazid so‘zining oxirida “va men bu yerda bo‘lmayin” deydi. Nima demoqchi u? U aytmoqchiki, mening bashariy qiyofam butkul yo‘qolsin, ilohiy mohiyat kasb etayin, butun vujudim Iloh ma‘rifatiga aylansin. Shunda odamlar mening suratimda Xudoni ko‘rsinlar.

Bu ma'nini ulug‘ shoir va so‘fiy Jaloliddin Rumi she'r bilan quyidagicha ifodalagan:

Onho ki talabgori xudoyes, xudoyed,
Berun zi shimo nest, shumoyed, shumoyed!
Chize, ki nakarded gum, az bahri chi chuyed,
Vandar talabi gumshuda az bahri charoyed?
Ismedu hurufesu kalomedu kitobed,
Jibrilu aminedu rasuloon shumyed.

(Ey xudoning talabida yurganlar, o‘zingiz xudosiz. U sizdan tashqarida emas, balki siz bilan birgadir-sizdir. Yo‘qotmagan narsangizni nega izlab yurasiz, agar yo‘qolgan bo‘lsa, yo‘q narsani nega izlaysiz? Ismlar ham, kalomu kitoblar ham, So‘z ma‘ni sizsiz, Jabroilu Payg‘ambarlar ham o‘zingizsiz).

Zotu sifat, arshu kursi, lavhu-qalam hammasi insondadur. Shunning uchun Xudo izlab har qayoqqa borishning hojati yo‘q, jumladan, Makkatullohga borishning ham. Chunki har bir inson Xudoni o‘zidan izlasin. Uning qudrati va shavkatini o‘zidan ko‘rsin, mazkur aqida “kimki o‘zini tanisa, Rabbini taniydi”, degan hadis mazmunidan kelib chiqadi. Barcha hikmatlar, hodisot va mojizalar inson hilqatida joylashgan. Zero, Alloh Ta'oloning So‘zi bor: “Men Yashirin hazina edim va sizni sevib qoldim, toki meni bilib olinglar va jinlar (malaklar), odamlarni yaratdim, toki meni bilib olinglar”.

Inson mahluqotning, Odamlarning gultoji, Allohning yerdagi halifasi ekan, demak unda Alloh sifatleri bo‘lishi mantiqiy hol. Bundan tashqari, “yashirin hazina” bo‘lgan Alloh taolo ilmu hikmatning bir qismini inson qalbiga joylagan. Ya'ni inson “yashirin hazina”ni saqlovchi hazinadordir. Shu bois inson ko‘ngli “irfon mahzani”. Alloh yashiringan tilsimotdir

Ko‘nglin oni mahzani arfon qilib,
Ul tilsim ichra o‘zin pinhon qilib.
Rozi mahfiy ganj o‘lub bu turfa jism,
Sun'idin ui ganj hifziga tilsim.

Yuqoridagi fikrimni dalillash maqsadid “Tasavvuf” kitobidagi fikrimizga oid qarashlarni to‘laligicha keltirdim. Muhabbat ilohiy tuyg‘u bo‘lganligi uchun shoir o‘z muhabbatini, o‘zining sevganiga bo‘lgan muhabbatni Ollohga bo‘lgan muhabbatga qiyoslaydi. Tasavvuf

tariqatida shunday rivoyat bor: “Tasavvuf ilmini egallamoqchi bo‘lgan bir odam so‘fiyga shogird tushadida, undan tasavvuf ta‘limotini o‘rgana boshlaydi. Bu ilmni chuqur egallamoqchi bo‘lgan odam o‘zini | butkul bu olamdan uzib, butun fikru hayolini Olohh yodi bilan band qilishi kerak. Ularning sevgan yori bu Olohdidir. Shu kishi bir kuni ko‘chada ketayotib g‘ayridin bo‘lgan bir ayolga ishqiq tushib tunu kun uning hayoli bilan band bo‘ladi. Shunda so‘fiylik ta‘limotini egallaganlar shogirdning qilayotgan hatti harakatlarini ustoziga aytib, uni bu yo‘lga nomunosib ekanligini aytishadi. Shunda ustoz: “Qo‘yaveringlar uning ishqida yonaversin, toki Olohga bo‘lgan muhabbat, Olohning ishqida yonish qanday bo‘lishi kerakligini tushunsin”, deb javob beradi.” Bu misollardan keyin aziz o‘quvchi ham tushungan bo‘Isa kerak, A. Oripovning “Birinchi muhabbatim” she‘ri kimga bag‘ishlanganini.

Shoirning inson ruhiyati bilan bog‘liq yana bir she‘ri, “Yolg‘izlik”dir:

Bobolar gohida o‘kinchga qolib,

Shohlaming nomiga noma bitganlar.

Inson sharafm xotira olib,

Tangrining yodini zikr etganlar,

Deganlar boqishib sirli samoga,

Yolg‘izlik yarashar faqat Xudoga.

Bu she‘rda dono xalqimizning hikmatli so‘zi “Yolg‘izlik yarashar faqat Xudoga” birikmasidan foydalanish bilan birga Olohning yolg‘izligiga ishora bor. Qur‘oni Karimda keltirilgan, eng fazilatli suralardan biri “Ihlos”surasida ham Olohimning yo‘lg‘izligiga ishora bor. “Qul huvallohu Ahad. Alloh-usomad. Lam yalid va lam yulad va lam yakul lahu kufuvvan Ahad”. Ma‘nosi: “Ey habibim: Makka ahlining:” Xudoying kim va qanaqa” degan savollariga sen javoban aytginki: U-yakkayu yolg‘iz Olohdidir! Alloh behojat, ammo hojatbarordir. U tug‘magan va tug‘ilmagan. Unga teng keladigan Biror zot bo‘lmagan bo‘lmaydi ham”.

Yolg‘izlik yarashar faqat Xudoga satrida “yarashar” so‘zining keltirilishi orqali insonning Tangridan naqadar kuchsiz ekanligini aytmoqchi. Olohh hamisha yolg‘iz unga hamrohning keragi yo‘q, unga hamroh bo‘ldigan zotning o‘zi yo‘q, inson esa, aksincha, yolg‘iz yashay olmaydi, u hamrohga muhtoj, yolg‘iz yashagan taqdirda ham u azobga mahkumdur. Shoir bu she‘rida inson qanday holatda bo‘lmasin, u baribir doim Olohga suyanishini shoir zo‘r mahorat bilan yoritib beradi. A.Oripovning “Qardosh shoirga” she‘rida:

Kechmish daholarning aytgan so‘zlari,

Ahli diyonatnng mulkidir bari.

Tangrini ilk bora o‘ylab topgan kim,

Bu savol qoshida barchamiz ham jim...

Shoir ushbu she‘rida qardosh shoirga bir qancha savollar beradi, agar savollarimga javob bersang men seni chin qardoshim, deb atayman. Shoir o‘zining millatini boshqa millatdan ustun bo‘lishni xohlagani uchun qardosh shoirga hech qachon javob topilmagan, bundan keyin ham topilmaydigan azaliy muammo, azaliy savolni beradi. “Tangrini ilk bora o‘ylab topgan kim”, 2-bandida shoirning o‘zi javob beradi: “Bu savol qoshida barchamiz ham jim”

Darhaqiqat, islom dinini miridan sirigacha bilaman, deydigan odan ham bu savol qoshida jim. Boshqa bandlardan farqli o'laroq, aynan shu misraning oxirida (...) ko'p nuqta qo'yilgan. Punktatsion bu belgining qo'yilishi ham bejiz emas.

Chunki ko'p nuqta qo'yilgandan demak fikming davomi bor, degan xulosaga kelinadi. Quyidagi she'rda esa, Tangri boshqa bir so'z orqali ifodalanadi.

Aytchi, sobit kuning bor bo'lsa magar,

Bizni ne murodda yaratding, falak.

Savol tugiladi: bizni falak yarata oladimi? Albatta yo'q. Biror narsani yaratish faqat Yaratgangagina xos. Aslida shoir, falak deya, Tangriga murojaat qilyapti. Va aynan falak timsolida ifodalanishidan maqsad, Tangrining osmon qadar kuch-qudratga ega ekanligi va osmon qadar bepoyonligidadir.

Yuqorida Tangri so'zini falak timsoli orqali ifodalanganligiligini ko'rib o'tdik. 1977-yilda yozilgan "Momo oftob" she'rida ham shoir timsollardan foydalanadi.

Ey, sen, momo quyosh, Ey bibi oftob,

Yo'lgiz sen charog'san, yorsan boshimda

Xo'sh, biz nimaga asoslanib, falak, oftob so'zlarini o'z ma'nosida emas, ko'chma ma'noda qo'llanyapti, nima uchun Falak, oftob so'zlarining zamirida Olloh so'zi yashiringan, degan fikrlarni ilgari surmoqdamiz. Bunday deyishimizning asosiy sababi, "Momo oftob" she'riga G'afur G'ulomning "Sog'inish" she'ridan parcha epigraf qilib keltirilgan: "Eng kichik zarradan yupitergacha o'zing murabbiysan". O'zbek adabiyotida Tangriga timsollar orqali murojaat qilish yangilik emas. Bunday murojaat, G'afur Giilomning "Momo oftob" she'riga epigraf qilib olingan "Soginish" she'rida uchraydi.

Zo'r karvon yo'lida yetim bo'tadek,

Intizor ko'zlarda xalqa-xalqa yosh.

Eng kichik zarradan yupitergacha,

O'zing murabbiysan, xabar ber, quyosh.

Yuqoridagi she'rda ham quyosh o'z ma'nosida emas, ko'chma ma'noda qo'llanmoqda. Eng kichik zarradan yupitergacha kim xabardaor bo'lishi mumkin, albatta, Yagona Ollohning o'zi. G'afur Gulomning quyosh deb murojaat qilishga majbur bo'lgan. Chunki sho'rolar davrida Tangriga ochiq-oshkora murojaat qilishning iloji yo'q edi. O'sha paytdagi ateistik ruh bunday so'zlamini qo'llashga

yo'l bermagan. Shuning uchun yuqoridagidek timsollardan foydalanishga majbur bo'lishgan. A. Oripov G'. G'ulomning aynan shu she'ridan epigraf qilib olishi

bizning yuqoridagi fikrimizni dalillaydi. Yana "Momo oftob" she'ridagi ikkinchi misralari fikrimizni yanada mustahkamlantiradi.

Zardushtiy misoli yukinib shu tob,

O'tinib tururman yigit yoshimda.

Barchaga birdek ma'lumki, bizning zardushtiylik bu din. Zardushtuy misoli yukinmoqdaman, deyish bilan dinga ishora qilmoqda. Bundan ko'rinib turibdiki, A.Oripov o'zidan oldin o'tgan ustoz-shoirlarni ham an'alarini davom ettirgan.

Oftobim, shu kelar yilda ham faqat,

Shodliklar taratgin elga barobar.

Bu she'r asosan, Ollohdan biror narsa so'lash tarzida ketadi. Kim bo'lishidan qat'i nazar har bir inson hayotidan ma'lumki, odam biror narsaga muhtojlik sezganda birinchi yaqinlaridan madad kutadi. Yon-veridan, yaqinlaridan madad bo'lmagach, hamma qo'lini duoga ochib, Ollohdan madad kutadi. Bu she'rda ham shoir xalqi uchun, millati, yurtining ravnaqi uchun Yaratganga duo qiladi.

Oftobim, himmating tutmagil darig',

Dunyoda hech bitta inson zotidan.

Oftobim garchi bu koinot aro,

Mo'l senga aytgulik orzu ham tilak.

Oftobim mayliga, bir tong, biror zum,

Taftingga chulg'ama dala-tuzlarni.

Oftoboim, shular ham kun ko'rsin, axir,

Zulmat qalblariga yubor nur, ziyo.

Oftobim, shu munis zaminni zinhor-

Mehru shafqatingdan etma mosuvo.

Har o'tgan zum uchun shukrona aytib,

Senga talpinurman, ey momo oftob!

Bizga ma'lumki, insoniyatni boshqarib turuvchi bir katta kuch bor. Faqat shu kuch orqaligina inson hayotida nimadir sodir bo'ladi, shulaming barchasi Yaratganning izmi bilangina bo'ladi. Hamma oftob so'zining zamirida Alloh so'zi yashiringan.

Tahlil davomida shunga amin bo'ldikki, diniy motivlar, diniy atamalar A.Oripov ijodida mustahkam o'rin egallagan. Sho'rolar davridagi ateistik ruhga qaramasdan, she'rlari orqali ateistik ruhga dadil qarshi chiqqan. She'rlaridan bilishimiz mumkinki, A. Oripov o'zining diniga, o'zining diniy qarashlariga sobit turgan. Faqatgina ikki she'rdagina Allohni boshqa timsollar orqali ifodalagan. Bu ham Ollohgacha ochiq-oydin murojaat qilgan ilk she'ridan 15 yil o'tgandan keyingina ustoz shoir an'anasini davom ettirgimoqchi bo'libgina timsollardan foydalangan. Bungacha shoir Alloh, Tangri, Rabb so'zina dadil qo'llaydi. Demak, Biz A. Oripovni sho'rolar davrida ham o'z soziga ega bo'lgan shoir,

deya baralla ayta olamiz. Quyida biz A. Oripovni islom dinigagina xos bo'lgan bir qancha diniy motivlar, diniy atamalar qatnashgan misollarni ko'ramiz.

1969-yilda yozilgan "Ona sayyora" she'rida:

Nahotki yerimiz shu kichik soqqa,

Nahotki, biz shunga jo bo'lsak, hayhot!..

Nabiylar, rasullar, dohiylar unda,

Qabrlar, qasrlar turgandir qator.

Bu she'ridagi qabr atamasi barcha dinlar uchun xos bo'lgan so'z hisoblanadi. Rasul so'zi esa faqatgina islom diniga xos bo'lgan atamadir. Rasul so'zi Payg'ambar so'ziga sinonim hisoblanadi. Yuqorida iymon shartlarini sanab o'tganimzda, iymonnig yana bir shartlaridan biri, payg'ambarlarga iymon keltirish, ya'ni ishonishdir. Har bir mo'min kishi Alloh taolo insonlarga O'zi tanlab olgan insonni payg'ambar qilib ya'ni odamlarga Ollohning so'zlarini yetkazib turuvchi komil inson hisoblanadi. Payg'ambarlar o'z ummatlariga Xudoyimning barcha so'zlarini, nima qilish keragu, nima qilish kerak emasligini, insonlarga yo'l-yo'riq :

ko'rsatadigan mukammal shaxs hisoblanadi. Yana rasullarga oddiy insonlar iymon keltirishi uchun oddiy odamlar qo'lidan kelmaydigan mojizalar ko'rsata olish qobiliyatiga ham ega bo'lganlar va bu fazilat orqali odamlar ularning payg'ambar ekanligiga iymon keltirishgan. Boshqa dinlardan farqli islom dininig muqaddas kitobi- "Qur'oni Karim" da musulmonlarni barcha payg'ambarlarga iymon keltirishga chaqirgan. Bu esa dunyodagi barcha xalqlarni bir-birlari bilan do'st, birodar bo'lib yashashlariga sabab bo'ladi. Haqiqatdan ham, insonlar barcha payg'ambarlarga iymon keltirsalar, bir-birlarini o'zaro tushunishlarini oson kechadi, kelishmovchiliklar yo'qoladi. Barcha dindagi kishilar Qur'oni Karimdan o'z payg'ambarlariga nisbatan hurmat-e'tibomi topishi mumkin. Boshqa dinlarda esa bunday holat uchramaydi. Alloh taolo barcha payg'ambarlarini insonlarni havoyi nafs qulligidan ozod qilish, turli gunohlardan qaytarish, yaxshi hulqlarga ega bo'lish uchun chaqirishga yuborgan. Ular to'g'risida Qur'oni Karimda shunday marhamat qilinadi: "Va ularni O'z amrimiz ila hidoyatga boshlovchilik qildik. Ularga yaxshilik qilishni, namozni tugal ado etishni va zakot berishni vahiy qildik. Ular bizga ibodat qilguvchilar bo'ldilar." ("Anbiyo" surasi, 73-oyat.) Yuqorida aytib o'tganimizdek, boshqa din vakillari faqat o'zining payg'ambarinigina tan oladi, boshqa payg'ambarlar ular uchun shunchaki uydirma. A. Oripov dindor bo'lib, boshqa din vakili bo'lganda, "Ona sayyora" she'rida rasul so'zini ko'plik shaklida rasullar tarzida keltirmas edi. Shu ko'plik -lar shakli shoirni dinlardan aynan islom diniga e'tiqod qilishini bildiradi.

1976-yilda yozilgan "Tafakkur monoligi" she'rida, pag'ambar, xudo so'zlari ko'chma ma'noda qo'llangan:

Meni atadilar xudo deb avval,

Payg'ambar dedilar va daho tugal.

Buyukman baridan ming-minglab karra,

Xudo ham, daho ham mendan bir zarra.

Ushbu she'rda tafakkur o'z og'zidan so'zlaydi. She'rning badiiy jihatdan yaxshi chiqishi uchun shoir mubolag'a san'atini qo'llaydi. Tafakkur o'zini xudodan, payg'ambardan ustun qo'yishiga sabab, barcha narsaning boshida tafakkur, fikrlash yotadi. Daho tafakkur qilganidan daho darajasiga yetdi, degan fikrni ilg'ab olishimiz mumkin.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, A. Oripovning deyarli barcha she'rlarida ixtiyoriy va beixtiyor diniy atamalar va diniy motivlarni qo'llaganiga guvoh bo'lamiz.